

Gyermeksors a második világháború után – 1946 ^[1]

Az 1945 után kialakult helyzet több vonatkozásban hasonlított az I. világháborút követő időszak, valamint 1919-ben a Tanácsköztársaság következtében előállt gyermek- és ifjúságvédelmi politikához. Az óvodák, bölcsődék, árvaházak kevés száma, a romos iskolák súlyosbították az amúgy is kaotikus állapotokat. A Magyar Külügyminisztérium Kulturális Osztálya megbízásából vélhetően 1946 nyarán készült fényképsorozat kiválóan dokumentálja a gyermekeket körülvevő nélkülözést és kiszolgáltatottságot, akik közül egyesek talán a játék és az együtt töltött idő erejéig valamit elfeledtek a nyomorból.

A második világháború harci eseményeinek 1945. áprilisi befejezésével - úgy tűnt - Magyarország eddig talán még nem látott lehetőségekhez jutott. Az ország politikai, gazdasági és társadalmi életére bénítólag hatott az embertelen háború okozta sérülések látványa. Az ország és természetesen Budapest romokban hevert, a közlekedés alig, vagy egyáltalán nem működött, mindennaposnak számított a nélkülözés. Nem volt azonban még egy olyan társadalmi réteg, korosztály, amelynek annyira szembesülnie kellett a nyomorral, mint a gyermekek. Gerő Ernő, a Magyar Kommunista Párt 1944. november 9-ei, az ifjúságpolitikai irányelvekről szóló tájékoztatójában a következőképpen nyilatkozott: „Az ifjúságról nem mondhatunk le, és annak megszervezésére sokkal nagyobb lehetőség nyílik, mint azelőtt [t. i. a Horthy-rendszerben]. Sokat nem tudunk nyújtani, de egy bizonyos dolgot adhatunk, ami azelőtt nem állt módunkban: nevelést és anyagi lehetőséget. Az ifjúság legfiatalabb, legfogékonyabb rétegét maguk a gyermekek alkotják, akik szüleik elvesztése folytán egyedül maradtak, feltéve, ha nem volt egy közeli rokon, aki gondjukat viselte volna. Azok számára, akiknek nem volt rokonuk, maradt a szintén romokban heverő magyar állami szociális, gyermekvédelmi intézmények teremtette *menedék*, amely a legjobb esetben is csak szociális megoldást jelentett, de a gyermekek lelki sérüléseit nem gyógyította meg. Az 1945 után kialakult helyzet több vonatkozásban hasonlított az I. világháborút követő időszak, valamint 1919-ben a Tanácsköztársaság következtében előállt gyermek- és ifjúságvédelmi „politikával”. Az óvodák, bölcsődék, árvaházak kevés száma, az iskolák romos állapota súlyosbította az amúgy is kaotikus állapotokat. A Magyar Külügyminisztérium Kulturális Osztálya megbízásából vélhetően 1946 nyarán készült fényképsorozat kiválóan dokumentálja a gyermekeket körülvevő nélkülözést és kiszolgáltatottságot, akik közül egyesek talán a játék és az együtt töltött idő erejéig valamit elfeledtek a nyomorból. Gergely Ferenc megállapítása nagyon is helytálló, amikor azt írja: „Az ország népe számtalan sebből vérzett, most is, az I. világháborúhoz hasonlóan a védtelenek, a kiszolgáltatottak: anyák, lányok, csecsemők, gyermekek és fiatalok szenvedtek a legtöbbet. Fizikai, biológia, lelki sérüléseik erősen befolyásolták életük további alakulását. A „Valahol Európában” c. film szelíd visszfénye csupán annak a válságnak, amin a magyar ifjúság nagy része ezekben a hónapokban, években átment.” A fotósorozat főszereplői - erről természetesen csak feltételezéseink vannak - talán árván, otthonatlanul kóborló gyerekek voltak, akik bandákba verődve járták az országot, s úgy ütötték el idejüket, tartották el magukat, ahogy csak tudták (akár kártyázással, lopással).

Üzenetét illetően a gyermekekről készült fényképsorozatot akár több részre is bonthatnánk. Az első három fotó azt az „idillt” próbálja meg elénk tárni, amely a jobb sorsú gyermekeknek adatott. Vagyis konszolidált életkörülményeket, óvodát, nevelőotthont, ahol mindennapjaikat tölthették biztonságban fajtátekkel játszva - ami a háborút követő években is kuriózumnak minősült - óvónők (apácák) felügyelete alatt.



[Képgaléria megtekintése](#) ^[2]

A következő két felvétel azokat a rosszul „öltözött”, mezítlábos külvárosi gyermekeket mutatja be, akik legalább felügyelet mellett játszva felejtették el a napi gondokat. Az első fénykép a romok árnyékában körjátékot játszó gyermekeket mutatja be, míg a másik a sokaknak talán a gyermekkorukból ismert és izgalmasnak tartott *lovaskázás* miatt érdekes. Érdeemes azonban egy pillantást vetni a gondtalanul játszó gyermekek mögött húzódó kerítésre, amelyre fehér festékkel a következő (a gyermekek takarása miatt többé-kevésbé erre következtethetünk) jól ismert szlogent mázolták: „Éljen a szovjet-magyar barátság!” valamint „Földet vissza nem adunk!” Mindezek hűen érzékeltetik azt a háború utáni politikai közeget, amelybe a gyermekek is beleszórtak, de tovább játszottak, mit sem törődve a felnőttek által művelt politikával.

A képek harmadik csoportja a magyar társadalomban sokszor megmutatózó másik végletet ábrázolja: azt a helyzetet, amelyben a gyermekek az utcán, felügyelet nélkül töltötték idejüket. A fotókon látható gyermekek látszólag élvezik az életet, az arcukon látható csibészes mosoly, a „szabadságot” utánozó tevékenység azonban arra utal, hogy a „csellengés” megkezdődött, s e fiúk jövője nem sok jóval kecsegtetett. Az egyik felvételen a kiskamasz, akit nevezhetünk akár a fotósorozat főszereplőjének is, cigarettával a szájában ül - azaz *tujázik* - egy villamos ütközőjén, a következőn pedig szintén cigarettázva kártyát oszt egyik sorstársának. (Háttérben persze jól vagy jobban öltözött ifjak kibicelnek.) A harmadik képen más a főszereplő, a jobb sarokban ülő *tujázó* ifjú itt csak kártyázik. S mondanivalójuk talán ezeknek a fotóknak van igazán, ugyanis nem tudjuk, mi lett a kártyázó „pesti sráccokkal”: A következő évek döntései az „új élet” lehetőségeit kínálták-e nekik, vagy még inkább a perifériára szorították őket?

A gyermekek megnyeréséért indított ádáz harc az 1946 folyamán egyre jobban kibontakozó úttörőmozgalom, a nagy múltú cserkészmozgalom, valamint a gyermekbarátok mozgalma között zajlott, amelyből kezdetben ideológiai-pénzügyi támogatottsága (nyaralások, táborok, étkeztetés finanszírozása, stb.), majd a kommunista hatalomátvétel okozta kényszer révén az úttörőmozgalom került ki győztesen.

Nemcsak a gyermekek, hanem a magyar művészek jelentős része is tarthatatlan állapotok között élt és alkotott. Témáját tekintve a fotósorozat külön részének tekinthetjük a budapesti művészekről készített három fotót, amely azt a kilátástalanságot tükrözi, amely ekkor a magyar művészek életkörülményeit jellemezte. Külön érdekesség, hogy egyikük a romok között éppen Tildy Zoltán köztársaság elnök portréját festi. Óvatos feltételezésünk szerint azonban a beállítás csak a fénykép elkészültének erejéig készült, hiszen romok között, a festményt csak félig megvilágító erőteljes napsütésben - amit a festmény árnyéka kiválóan tükröz - nem célszerű festményt készíteni. Ha mindezt kiegészítjük azzal a ténnyel, hogy a festmény Tildy Zoltán köztársasági elnökről készült, és a fotókat az Egyesült Államokba küldték, a propagandisztikus cél nyilvánvaló. Azonban ez már a feltételezések színtere...

A gyermekekről és művészekről készült fényképek csatolt mellékletként kerültek a washingtoni magyar követség asztalára képaláírás nélkül (**a kísérelévi fotómásolatát lásd külön**), de bátran állíthatjuk, hogy a fényképek kommentár nélkül is üzenetet hordoznak.

Jelzet: XXXII-8 KÜM Fotógyűjtemény (1947-1966)

Címkék:

[Magyar Kommunista Párt](#) ^[3]

[gyermek- és ifjúságvédelmi politika](#) ^[4]

[szovjet-magyar barátság](#) ^[5]

[„Valahol Európában”](#) ^[6]

[Tildy Zoltán](#) ^[7]

Kiadás: 9. évfolyam (2009) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/gyermeksors_a_masodik_vilagaboru_utan__1946.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/gyermeksors_a_masodik_vilagaboru_utan__1946.html

- [2] https://www.archivnet.hu/.../galeria_pop.php%3Fga_id%3D62
- [3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-kommunista-part>
- [4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/gyermek-es-ifjusagvedelmi-politika>
- [5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szovjet-magyar-baratsag>
- [6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/valahol-europaban>
- [7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/tildy-zoltan>